

Przekład tekstu naukowego na tle lingwistycznych badań polonistycznych i germanistycznych

ANNA HANUS, IWONA SZWED
(Rzeszów)

Badania językoznawcze mają w różnych krajach odmienne tradycje i opierają się na innych modelach wiedzy, z czego wynikają rozbieżności w podejściu do poszczególnych problemów i pojęć lingwistycznych. Dlatego próby wymiany myśli pomiędzy językoznawcami z różnych krajów napotykają spore trudności terminologiczne. Ich spektakularnym przykładem może być choćby sama nazwa dyscypliny, w ramach której rozwija się genologia lingwistyczna. Podczas gdy w Niemczech termin *lingwistyka tekstu* (*Textlinguistik*) jest od ok. 1970 r. używany na określenie samodzielnej dyscypliny naukowej (por. Heinemann 2009: 27), w Polsce jest on zdecydowanie rzadziej spotykany¹, częściej natomiast pojawiają się określenia *tekstologia*, *teoria tekstu* czy *teoria dyskursu* (por. Labocha 2009: 45 oraz Bilut-Homplewicz 2009: 325–341). Dla przenikania idei w naukowych kontaktach międzynarodowych niezbędny jest dialog, w którym istotną rolę odgrywa tłumacz jako ogniwo spajające odmienne tradycje i praktyki badawcze, co podkreślają T. Dobrzyńska i W. Heinemann (2009: 25–30).

Inspiracją do powstania niniejszego artykułu stała się praca nad przekładem na język niemiecki monografii B. Witosz *Genologia lingwistyczna. Zarys pro-*

¹ Wyjątek stanowi np. monografia B. Bonieckiej (1999) zatytułowana właśnie *Lingwistyka tekstu. Teoria i praktyka*, a także publikacje U. Żydek-Bednarczuk, m.in. *Wprowadzenie do lingwistycznej analizy tekstu* (2005). Należy przy tym zaznaczyć, że w pracach U. Żydek-Bednarczuk częste są odniesienia do badań językoznawców germanistycznych.

blematyki (2005)². Przekład ten ma przyczynić się do rozwoju wspomnianego dialogu oraz pogłębienia znajomości dorobku polskiej genologii lingwistycznej wśród czytelników niemieckojęzycznych, równocześnie stanowi źródło refleksji nad wieloma rozbieżnościami, ale i wspólnymi cechami rozwoju tekstologii na gruncie germanistycznym i polonistycznym³.

1. Tradycje badań nad tekstem w językoznawstwie polonistycznym i germanistycznym

Jak słusznie zauważa Witosz (2005: 11), system genologiczny jest silnie zakorzeniony w kulturze, z której wyrasta. Ważne są także nieco inne tradycje badań nad tekstem w językoznawstwie polonistycznym i germanistycznym. Podczas gdy polonistyczne analizy tekstologiczne wywodzą się z badań literaturoznawczych, czerpiąc z Bachtinowskiego ujęcia tekstu, a także dokonań praskiej szkoły strukturalnej oraz koncepcji stylistyki funkcjonalnej (por. Mazur 2000; Bilut-Homplewicz 2009; Witosz 2009), dla germanistycznej lingwistyki tekstu charakterystyczny jest profil językoznawczy. Analizy polonistyczne konsekwentnie dotyczą tekstów zarówno artystycznych, jak i użytkowych, natomiast analizy germanistyczne koncentrują się zdecydowanie wokół tekstów użytkowych. Tu pojawia się jedna z podstawowych różnic pomiędzy badaniami polonistycznymi a germanistycznymi. Te pierwsze, osadzone pomiędzy teorią literatury, stylistyką a językoznawstwem (por. Bilut-Homplewicz 2009: 326), stworzyły naturalny pomost pomiędzy językoznawcami a literaturoznawcami, w tych drugich zaś (germanistycznych) dominuje wyraźny podział na badania językoznawcze i literaturoznawcze⁴.

² Praca prowadzona jest w ramach grantu przyznanego ze środków NPRH (National Program for the Advancement of the Humanities) na lata 2012-2014, a projekt wpisuje się w działalność translacyjną i popularyzatorską Ośrodka Badawczo-Dydaktycznego i Transferu Wiedzy *Tekst-Dyskurs-Komunikacja* przy Uniwersytecie Rzeszowskim, służącą m.in. wymianie doświadczeń badawczych pomiędzy językoznawcami polskimi a niemieckojęzycznymi oraz umożliwianiu wspólnych projektów naukowych.

³ Przedstawione tu rozważania nie mają charakteru całościowego i wyczerpującego opracowania obejmującego dokonania językoznawstwa polonistycznego i germanistycznego, ich celem jest natomiast zwrócić uwagi na podstawowe różnice w rozwoju obu dyscyplin, stąd nie jest możliwe przedstawienie tu wszystkich opublikowanych w tym zakresie tez. W szczególności dotyczy to badań polonistycznych, które przedstawione są głównie z perspektywy różnic względem paralelnych badań germanistycznych.

⁴ W pewnym sensie naturalną konsekwencją takiego podziału jest pojawiający się wśród niektórych językoznawców z kręgu niemieckojęzycznego postulat wykorzystania w badaniach literaturoznawczych metod zaczerpniętych z lingwistyki tekstu.

1.1. Kierunki rozwoju tekstologii polonistycznej i germanistycznej

W lingwistyce tekstu, rozwijającej się w językoznawstwie germanistycznym jako samodzielna dyscyplina już od lat 60. ubiegłego stulecia, wyraźnie dają się wyodrębnić fazy rozwojowe oraz widoczna jest tendencja do podsumowywania poszczególnych etapów badań⁵, stąd wiele definicji tekstu uwarunkowanych jest chronologicznie. Równocześnie poza podziałami wyróżnionymi diachronicznie w ramach germanistycznej lingwistyki tekstu wyraźnie dają się wyodrębnić poszczególne subdyscypliny, jak choćby lingwistyka tekstów fachowych (*Fachtextlinguistik* – por. m.in. prace L. Hoffmanna, K.D. Baumanna, H. Kalverkämpera, H.E. Wieganda, B. Spillnera, J. Engberga, S. Göpferich, R. Gläser, D. Bussego), rozwijająca się ostatnio prężnie lingwistyka tekstów medialnych (*Medienlinguistik* – por. m.in. prace H. Burgera, K. Adamzik, H.-J. Buchera, E.-M. Jacobs, N. Janich, M. Klemma, H.-H. Lügera, H. Lobina, M. Luginbühla, H. Lenka, B. Sandig, U. Schmitza, Th. Schrödera), lingwistyka hipertekstu (*Hypertextlinguistik* – por. Storrer 2008: 315 i n.) czy lingwistyka komputerowa (*Computerlinguistik* – por. Stede 2008: 333 i n.). W ten sposób lingwistyka tekstu staje się swego rodzaju węzłem komunikacyjnym, „w którym zbiega się wiele dróg, ale również bierze z niego początek wiele dróg odchodzących w różnych kierunkach” (Antos, Tietz we wstępie do tomu *Die Zukunft der Textlinguistik*, 1997: IX; por. też Bilut-Homplewicz 2009: 327). Również w ramach tekstologii polonistycznej obserwujemy postępującą interdyscyplinarność i rozwój badań nad tekstami medialnymi (por. m.in. Pisarek 1988; 2002; Wojtak 2002a; 2004; Loewe 2013; Kamińska-Szmaj 2001; Bogolebska, Worsowicz 2010; Kita 1998; Furman, Kaliszewski, Wolny-Zmorzyński 2000), urzędowymi i prawnymi (por. m.in. Malinowska 2001; 2012; 2004), naukowymi (por. np. Gajda 1982; 2001; Biniewicz 2003) czy hipertekstem (por. np. Grzenia 2006). Nie są one jednak prowadzone w ramach odrębnych subdyscyplin, lecz w ramach różnych kierunków badawczych.

Nie sposób tu nie wspomnieć o charakterystycznej dla lingwistyki germanistycznej tekstologii kontrastywnej, opartej na analizach porównawczych tekstów użytkowych (por. Smykała 2009: 277 i n.), oraz znacznym udziale w publikacjach niemieckojęzycznych prac językoznawców reprezentujących fi-

⁵ Por. w tej kwestii np. Heinemann, Heinemann (2002); Bilut-Homplewicz (2009; 2013); Hanus (2012).

lologii obce⁶. Prace takie dają z jednej strony możliwość postrzegania problemów językowych w szerszej perspektywie, z drugiej zaś stanowią wgląd w dokonania filologii obcych na gruncie językoznawczym. Takich publikacji wciąż jeszcze brakuje wśród prac językoznawczych ukazujących się w języku polskim. Jednak w ostatnich latach można na tym obszarze zaobserwować prężny rozwój lingwistyki języków specjalistycznych⁷, a także pojawianie się prac z zakresu lingwistyki mediów (por. np. Bilut-Homplewicz i in., w druku) czy też dotyczących hipertekstu (por. Maciejewski 2009)⁸.

W językoznawstwie germanistycznym zdecydowanie wyraźniejsze niż w polonistycznym są nawiązania do teorii aktów mowy⁹, silna jest w nim również tradycja analizy struktur illokucyjnych jako metody badawczej¹⁰. Wprawdzie pojawia się „teza o wykluczeniu illokucyjnym” tekstów literackich (por. Redder 2003), jednak metoda ta znalazła zastosowanie w licznych analizach tekstów apelatywnych (por. Motsch, Vichweger 1981; Heinemann, Vichweger 1991: 58–60), listów handlowych (por. Koch, Rosengren, Schonebohm 1981; Brandt i in. 1983) czy tekstów medialnych (por. m.in. Pätzold 1986; Lenk 2012).

Różnice między tekstologią germanistyczną a polonistyczną dają się zauważyć także w zakresie samego definiowania pojęcia tekstu. W językoznawstwie polonistycznym charakterystyczne jest semiotyczne ujęcie tekstu – jako makroznaków o nacechowaniu gatunkowym i stylistycznym¹¹ (por. Labocha 2009: 46), natomiast językoznawstwo germanistyczne cechuje (przynajmniej w początkowej fazie) strukturalne ujęcie tekstu (Harweg 1968), później tekst postrzegany

⁶ Z. Bilut-Homplewicz (2013) stawia w tym kontekście nawet pytanie o to, czy tekstologia kontrastywna nie jest „specjalnością” badań germanistycznych.

⁷ Por. dokonania językoznawców skupionych w Katedrze Języków Specjalistycznych UW, a po 2010 r. w IKLA UW czy w ILS UAM, a także m.in. seria „Języki Specjalistyczne” wydawana na Uniwersytecie Warszawskim.

⁸ Należy tu zaznaczyć, że autorzy wymienionych prac nie są polonistami, ich badania nie są więc zakorzenione w tradycji polonistycznej. Reprezentują oni filologię obcą (w tym przypadku głównie germanistykę), publikują jednak niektóre prace w języku polskim, przyczyniając się w ten sposób do dialogu między językoznawcami wywodzącymi się z różnych tradycji i kręgów kulturowych.

⁹ W językoznawstwie polonistycznym odniesienia te wiążą się głównie z analizami języka mówionego, natomiast w językoznawstwie germanistycznym na podstawie teorii aktów mowy rozwinęło się wiele badań obejmujących również teksty pisane (analizy struktur illokucyjnych).

¹⁰ Na temat charakterystyki, a także krytyki i zastosowania analizy struktur illokucyjnych na gruncie germanistycznym por. np. Szwed (w druku).

¹¹ Zagadnienia związane z tekstem i jego definiowaniem szczegółowo przedstawia Dobrzyńska w artykule *Pojęcie tekstu. Tekst – całościowy komunikat* w Bilut-Homplewicz, Czachur, Smykała 2009b.

jest jako jednostka komunikacyjna (Heinemann 2000). Takich przykładów rozbieżności terminologicznych jest znacznie więcej, dlatego zostaną one szerzej przedstawione w dalszej części artykułu.

1.2. Genologia w badaniach polonistycznych i germanistycznych – podstawowe rozbieżności terminologiczne

W obrębie badań tekstologicznych, zarówno w tradycji germanistycznej, jak i w dociekaniach polonistycznych, obecne są także analizy idące w kierunku kategoryzacji tekstów. Polonistyczne badania w tym zakresie skupiają się na próbach hierarchicznej klasyfikacji tekstów, czerpiąc z wzorców wypracowanych przez genologię literacką w celu „objęcia systematyzacją całego uniwersum mowy” (Witosz, w przygotowaniu), w tym także tekstów literackich, a nauka, która zajmuje się uporządkowaniem i kategoryzacją tych zjawisk, określana jest przez polonistów mianem *genologii lingwistycznej* bądź *genologii*. W badaniach germanistycznych typologią i systematyzacją tekstów, a także ich opisem oraz próbami zdefiniowania rodzajów tekstów zajmuje się *Textsortenlinguistik*, czyli lingwistyka rodzajów tekstów, wykazująca profil typowo lingwistyczny. Dziedzina ta jednak, w odróżnieniu od genologii polonistycznej, obejmuje swoim zakresem wyłącznie teksty użytkowe¹² (por. Heinemann 2000). Widoczne rozbieżności wykazują także kierunki i zakresy badań prowadzonych w obu obszarach badawczych w obrębie genologii lingwistycznej. W językoznawstwie germanistycznym można wyróżnić kilka podstawowych modeli analizy rodzajów tekstu. Te poszczególne modele kategoryzacji zdeterminowane są chronologicznie i wyraźnie odzwierciedlają poszczególne fazy rozwojowe kierunku, by wymienić tu chociażby takie przykłady, jak: model Sandig, model semantyczno-treściowy, modele uwzględniające czynniki sytuacyjne, modele funkcjonalne, modele wielopłaszczyznowe. Domeną tychże badań jest natomiast klasyfikowanie. Badania polonistyczne w tym zakresie rozwijają się raczej równolegle, a przy tym wielowątkowo i wielotorowo. Zaznacza się w nich także swoista wielość perspektyw badawczych. Dobrze znane są tendencje badawcze inspirowane genologią literacką (por. np. Gajda

¹² W germanistycznym podejściu do klasyfikacji rodzajów tekstów zarysowuje się widoczna dwudzielność pomiędzy tekstami użytkowymi a literackimi. Te ostatnie są przedmiotem zainteresowań literaturoznawstwa, natomiast teksty użytkowe analizowane są w obrębie tzw. *Textsortenlinguistik* bądź *Textsortenlehre* (genologii lingwistycznej).

1982 czy Wojtak 2004) oraz te, które czerpią ze stylistyki pragmatycznej i propozycji Sandig (1986) (por. np. Mazur 1990; Wojtak 1999; 2001; 2002a; 2002b; podobnie Żmigrodzka 1997; Wyrwas 2002; Makuchowska 1998; Malinowska 2001). Obserwuje się ponadto badania genologiczne czerpiące z Bachtina (por. Witosz 1997; Rejter 2000) oraz badania nacechowane diachronicznie, prowadzone przez naukowców skupionych wokół D. Ostaszewskiej (por. Loewe 2008). Współczesne badania polonistyczne zmierzają do wypracowania zintegrowanego, holistycznego opisu gatunków, co jednak, jak podkreśla Ostaszewska (2008: 25), jest nie lada wyzwaniem dla genologów.

W obszarze germanistycznym badacze, po wieloletnich staraniach mających na celu wypracowanie całościowego opisu uniwersum tekstów i znalezienie homogenicznej definicji gatunku mowy (*Textsorte*), skierowali swoje zainteresowania w innych kierunkach. Obecnie w kręgu ich dociekań znajdują się, poza ciągle aktualnymi kwestiami dotyczącymi nadrzędnej roli dyskursu¹³, rodzaje tekstów w określonych obszarach komunikacji. Pojawiają się także postulaty konieczności podjęcia lingwistycznych analiz genologicznych tekstów literackich. Odmienne tradycje zaznaczające się w obu obszarach badawczych, praktyki opierające się na innych modelach wiedzy skutkują niebagatelnymi dywergencjami terminologicznymi. Ponadto nawet pobieżne spojrzenie na tendencje panujące w tekstologii germanistycznej i polonistycznej pozwala dostrzec ich wpływ na stosowaną terminologię. Już samo wykluczenie tekstów artystycznych z kręgu analiz genologii germanistycznej pociągnęło za sobą konieczność wprowadzenia dwóch terminów wyznaczających dwa obszary badań: nad tekstami użytkowymi oraz artystycznymi. Podczas gdy polska genologia lingwistyczna obejmuje systematyzacją teksty komunikacji praktycznej i formy estetyczne, w badaniach germanistycznych termin *Textsortenlinguistik* (lingwistyka rodzajów tekstów) zarezerwowany jest dla analiz tekstów użytkowych, a *Gattungsforschung* (nauka o gatunkach) – dla badania form literackich. Zachowanie granicy między tekstami literackimi a tekstami komunikacji praktycznej (Heinemann 2000: 515) skutkuje ponadto rozgraniczeniem terminologicznym *Gattung* (gatunek) oraz *Textsorte* (rodzaj tekstu), podczas gdy w badaniach polonistycznych obowiązuje „wspólna koncepcja *gatunku* dla form użytkowych

¹³ Termin *dyskurs* doczekał się zarówno w Polsce, jak i w niemieckojęzycznym obszarze językowym wielu różnych definicji. W tym przypadku dyskurs rozumiany jest jako zasadniczo otwarty zbiór wypowiedzi powiązanych ze sobą tematycznie i odnoszących się do siebie (por. Adamzik 2001: 254). Polonistycznemu i germanistycznemu spojrzeniu na dyskurs poświęciła obszerny artykuł Bilut-Homplewicz (2010).

i estetycznych” (Witosz, w przygotowaniu¹⁴). Pewnym zaskoczeniem dla odbiorcy niemieckojęzycznego, przyzwyczajonego do ściśle określonych rozwiązań terminologicznych, może okazać się tzw. „rozplenicie terminologii”¹⁵ w obrębie genologii polonistycznej, co widać choćby na przykładzie terminu *gatunek mowy* i jego licznych odpowiedników, które – jak zauważa Ostaszewska (2008: 23) – są „nie zawsze w pełni z nim tożsame” (*genre, tekstem, model gatunku/tekstu, wzorzec gatunkowy, wzorzec tekstowy, typ tekstu, superstruktura, potencjalna struktura gatunkowa, schemat tekstu, prototyp gatunku, prototyp tekstu, model kognitywny*¹⁶; por. Witosz 2005: 113). Tymczasem w badaniach germanistycznych wzorzec tekstu (*Textmuster*) i rodzaj tekstu (*Textsorte*) – czyli odpowiednik polonistycznego terminu *gatunek*¹⁷ – to dwa oddzielne autonomiczne pojęcia. *Textmuster* to według Heinemanna model abstrakcyjny, idealny typ tekstu zawierający tylko jego najistotniejsze i najbardziej typowe cechy. Rodzaje tekstów są natomiast powiązane z konkretnymi realizacjami wzorca; mogą wykazywać zarówno cechy bardzo typowe, jak i mniej typowe dla danego rodzaju (por. Heinemann 2000: 516–518). Szczególną uwagę zwracają też rozbieżności terminologiczne w zakresie polonistycznego pojęcia *rodzaj* oraz *Textsorte*, tłumaczonego na język polski jako *rodzaj tekstu*¹⁸. Przykłady te nie wyczerpują listy rozbieżności terminologicznych, a tym samym trudności, z jakimi spotyka się tłumacz tekstów naukowych reprezentujących odmienne tradycje badawcze. Wątek ten zostanie rozwinięty w części analitycznej artykułu.

2. Specyfika tekstu naukowego

Zajmując się przekładem tekstu naukowego, nie sposób pominąć jego specyfiki jako narzędzia komunikacji w ramach języka naukowego, będącego językiem

¹⁴ Niniejszy cytat zaczerpnięty został z przedmowy do wydania niemieckojęzycznego *Genologii lingwistycznej* opublikowanej w 2005 r. Wydanie niemieckojęzyczne, o którym tu mowa jest obecnie w przygotowaniu.

¹⁵ Por. przypis 8.

¹⁶ Witosz omawia też szczegółowo różnice dotyczące zakresu zastosowania poszczególnych terminów odnoszących się do odmiennych chronologicznie i koncepcyjnie paradygmatów nauki i metodologicznych postaw badawczych (por. Witosz 2005: 113).

¹⁷ W ujęciu polonistycznym wzorzec tekstu pojmowany jest, jak wiadomo, zazwyczaj jako określenie synonimiczne do pojęcia *gatunek mowy*. Wyjątek stanowią tu, jak pisze Witosz (2005), ujęcia nawiązujące do niemieckiej lingwistyki tekstu, które znajdziemy m.in. u Żydek-Bednareczuk (2001) i Wojtak (1998).

¹⁸ Dywergencje te omówione zostały szerzej w publikacji Hanus (2012).

specjalistycznym. Można przy tym dokonać tu rozróżnienia na język naukowy jako język specjalistyczny wspólny dla wszystkich dyscyplin naukowych oraz na różne języki specjalistyczne w ramach różnych dziedzin naukowych, przy czym w tym ostatnim podziale najbardziej widoczne będą różnice pomiędzy językiem dziedzin humanistycznych a językiem nauk przyrodniczych. Specyficzne dla wszystkich tekstów naukowych jest ich większe zorientowanie na treści fachowe niż na partnera komunikacji, teksty te pisane są przecież przez ekspertów dla ekspertów. Główne funkcje języka w nauce to według S. Gajdy (2001: 195): funkcja poznawcza (pozyskiwanie i udoskonalanie wiedzy), funkcja komunikacyjna (przekazywanie wiedzy członkom danej społeczności naukowej i na zewnątrz niej) oraz funkcja kumulacyjna (polegająca na gromadzeniu, przechowywaniu wiedzy oraz jej przekazywaniu z pokolenia na pokolenie). H.L. Kretzenbacher (1992) natomiast podkreśla funkcję przekonywania czytelnika do argumentów autora, dlatego teksty naukowe zalicza nawet do tekstów perswazyjnych. Zdaniem A. Duszak (1998) autor tekstu naukowego powinien jednak ograniczać techniki perswazyjne.

Głównymi działaniami językowymi są w tekstach naukowych: OPISYWANIE, OBJAŚNIANIE, ARGUMENTOWANIE i POLEMIZOWANIE (por. Brinker 1992; Kretzenbacher 1992). Działaniom tym towarzyszy wykorzystywanie terminologii fachowej, przy czym znamieną jest tu dążność do internacjonalizacji terminów, co widać zwłaszcza w naukach przyrodniczych, mniej zaś w tekstach humanistycznych, w tym także tych z zakresu lingwistyki (por. Gajda 2001: 186). Charakterystyczna dla tekstów naukowych jest również kondensacja stylu (por. Kretzenbacher 1992), dzięki czemu unika się zbędnych sformułowań, które nie wnoszą nowych treści naukowych. Kondensacja stylu realizuje się w języku niemieckim głównie poprzez częste zastosowanie strony biernej, a także łańcuchy atrybutywne oraz konstrukcje bezokolicznikowe. Z kolei w języku polskim kondensacja ta osiągana jest poprzez stosunkowo duży udział rzeczowników i przymiotników na niekorzyść czasowników, złożone struktury składniowe oraz preferencję dla formułowania wypowiedzi w trybie oznajmującym (por. Gajda 2001: 188). Styl naukowy cechują ponadto (i to zarówno w języku niemieckim, jak i w polskim) spory krytycyzm i sceptycyzm, logika wywołu, precyzja i klarowność sformułowań (por. Gajda 1982; 2001; Olszewska 2009). Teksty naukowe mają również określoną strukturę – jest to najczęściej budowa trójczłonowa (wstęp, środek i zakończenie), stanowiąca przykład rozczłonkowania poziomego, przy czym np. w monografii naukowej

poszczególne części ramowe ulegają przekształceniu w samodzielne cząstki – jak *Wstęp/Przedmowa* czy *Zakończenie/Podsumowanie* (por. Gajda 2001: 189). Z kolei w ramach rozczłonkowania pionowego obok tekstu podstawowego pojawiają się przypisy, odsyłacze, cytaty czy różnego rodzaju uwagi metatekstowe (Gajda 2001: 189).

Wśród tekstów naukowych wyróżnia się gatunki prymarne i sekundarne (por. Göpferich 1995: 124 i n.; Heinemann 2000: 705). Te pierwsze stanowią teksty odnoszące się do konkretnych faktów lub badań, jak np. monografia naukowa właśnie, wokół której (jako tekstu tłumaczonego) koncentrują się niniejsze rozważania. Monografię definiuje się jako obszerną rozprawę na wybrany temat (por. Gajda 2001: 189), przy czym często wchodzi ona w powiązania intertekstualne. Z kolei teksty sekundarne pozostają w korelacji do tekstów prymarnych, a przykładem jest tu recenzja czy streszczenie¹⁹.

Ważną cechą tekstów naukowych jest redukcja obecności autora jako podmiotu poznania, wynikająca z postulatu obiektywizmu i transparencji językowej. Język jawi się tu jako instrument poznania, umożliwiający niezakłócony wgląd w istotę rzeczy (por. Wojtak 1999). Autor tekstu naukowego często sygnalizuje zawężenie przedstawianego punktu widzenia do określonych aspektów rzeczywistości, zabezpieczając się przed zarzutem nadmiernego rozszerzenia obszaru badań, co wiąże się ze wspomnianą wcześniej kondensacją stylu oraz selekcją problemową (por. Wojtak 1999: 140). Charakterystyczne są przy tym mocno skonwencjonalizowane sposoby wyrażania ról komunikacyjnych, głównie zaś roli nadawcy. M. Wojtak (1999: 140) mówi w kontekście tekstów naukowych o dyskursie asekuracyjnym jako działaniach komunikacyjnych pomiędzy ludźmi nauki, lokowanych przede wszystkim w podstawowych gatunkach stylu naukowego (monografiach, artykułach, rozprawach), dla których charakterystyczny jest pewien dualizm pomiędzy *ratio* a *emotio*. Dyskurs asekuracyjny realizowany jest w tekstach naukowych zarówno w języku niemieckim, jak i w języku polskim, przy czym cechą wspólną jest tu redukcja agensa ze struktur powierzchniowych, realizowana w języku polskim w postaci konstrukcji bezosobowych, natomiast w języku niemieckim – poprzez częste stosowanie strony biernej. Wspólna jest również zasada skromności autora, w języku niemieckim jej wyrazem jest postulowany przez H. Weinricha (1989) tzw. *ich-Verbot*, czyli zakaz użycia zaimka osobowego „ja”, zastępowanego często przez za-

¹⁹ Na temat różnych gatunków naukowych (jak np. artykuł, sprawozdanie naukowe, rozprawa, dysertacja) por. też Heinemann (2000: 705).

imek „my”. Należy jednak zauważyć, że w ostatnich latach w tekstach naukowych w języku niemieckim odchodzi się od tego zakazu i coraz mocniej zaznaczana jest osoba autora poprzez użycie właśnie zaimka „ja”. Z kolei w tekstach naukowych w języku polskim powyższa zasada znajduje odzwierciedlenie w stosowaniu tzw. „my” inkluzywnego, które sugeruje wspólnotę nadawcy z odbiorcą, a także w formach transpozycyjnych (*on* jako *ja*), widocznych w sformułowaniach typu: *Autor niniejszej pracy uważa, że [...] (por. Wojtak 1999)*. W tekstach naukowych formułowanych w języku polskim (rzadziej niż w analogicznych tekstach w języku niemieckim sygnalizuje się, że autor pracy/badacz sam ustala zasady selekcji korpusu).

Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, nie należy jednak zapominać o znaczącej roli czynników indywidualnych i kulturowych w tekstach naukowych napisanych zarówno w języku niemieckim, jak i w języku polskim.

3. Tekst naukowy a jego przekład

Podczas prac nad przekładem monografii Bożeny Witosz *Genologia lingwistyczna. Zarys problematyki* (2005) konieczne było zarówno uwzględnienie specyfiki tekstu naukowego, i to różnic ujmowanej w obu obszarach językowych, jak i podstawowych zasad warsztatu tłumacza, w tym przede wszystkim zasady ekwiwalencji. Celem jest tekst zrozumiały dla czytelnika, czyli odbiorcy przekładu, zachowanie specyfiki kulturowej tekstu wyjściowego oraz dostosowanie go do specyfiki kulturowej języka docelowego i możliwości odbiorcy. Ogromnym wyzwaniem przy tłumaczeniu tej monografii stało się właściwe wyważenie proporcji pomiędzy tymi postulatami.

3.1. Założenia przyjmowane w pracy nad przekładem tekstu naukowego

Podczas gdy od tłumacza form literackich wymaga się kreatywności i polotu, wirtuozerii stylistycznej, a nierzadko też talentu poetyckiego, od autorów tłumaczenia tekstów specjalistycznych oczekuje się innych kompetencji. Tłumaczenie tekstów naukowych powinno przede wszystkim przybliżyć pojęcia i terminy należące do innych modeli wiedzy i odmiennego systemu językowego oraz dostosować terminologię do różnic występujących w tym zakresie. Tłumacz tekstu naukowego musi zapewnić czytelnikowi tekstu docelowego możliwość zrozumienia obcych realiów poprzez zastosowanie zabiegów wyjaśniających. By

móc tego dokonać, musi swobodnie poruszać się w danej dyscyplinie naukowej i dokonywać analiz przez pryzmat języka docelowego w celu stworzenia tekstu, który będzie stanowił ekwiwalent kulturowy tekstu oryginalnego oraz, co bardzo istotne, będzie jasny i logiczny dla czytelnika pochodzącego z kultury docelowej. Tekst finalny powinien ponadto, na ile to możliwe, być jednoznaczny, by móc zapobiec błędnym konotacjom i nie dopuszczać do zbyt dużej swobody interpretacyjnej. Równie istotne jest, by tekst przekładu odpowiadał wymogom stylu naukowego. Tłumacz pracujący nad przekładem musi mieć ponadto na uwadze, iż proces przekładu, także tekstu naukowego, jest procesem tworzenia nowego, samodzielnego tekstu, dlatego też powinien dołożyć wszelkich starań, by czytelnik nie miał wrażenia, iż czyta tłumaczenie tekstu, lecz wywód naukowy, przybliżający określone zagadnienia naukowe. Zapewnienie płynności odbioru niejednokrotnie wymaga od tłumacza trudnych i ryzykownych wyborów, takich jak np. zrezygnowanie z tłumaczenia informacji nieistotnych w kulturze docelowej czy rezygnacja z elementów nieprzekładalnych.

3.2. Trudności w pracy nad przekładem

Aby wyraźniej ukazać konsekwencje przynależności tekstu tłumaczonego do innych tradycji badań nad tekstem i do innego modelu wiedzy lingwistycznej oraz by zobrazować rozbieżności w genologii polskiej i niemieckiej, w dalszej części artykułu zostaną zaprezentowane przykłady trudności, jakie napotkały tłumaczki podczas pracy nad wspomnianą monografią Bożeny Witosz.

Odmienne tradycje badań nad tekstem w językoznawstwie polonistycznym i germanistycznym rodzą konieczność konsultacji z autorką monografii, a także częściowego przereklamowania tekstu wyjściowego oraz opatrzenia go nowym wstępem i przedmową do wydania niemieckiego. Dyskusji wymagało również ustalenie niemieckojęzycznej wersji tytułu monografii, przy czym rozważane były dwie alternatywne propozycje: *Grundlagen der linguistischen Textsortentheorie* bądź *Grundlagen der Textsortenlinguistik*. Pierwsza wersja podkreśla fakt, iż monografia zawiera rozważania teoretyczne na temat złożonych zagadnień genologii, tradycji badań, kategoryzacji i opisu gatunków mowy, druga natomiast wskazuje na to, iż przedmiot monografii mieści się głównie w obszarze badań nad rodzajami tekstów. Wybrano wersję drugą ze względu na fakt, iż użyte w tytule terminy lepiej identyfikują dziedzinę, do której należy monografia (termin *Textsortenlinguistik* odpowiada polskiemu *lingwistyka tekstu*), co

może ułatwić dotarcie książki do niemieckojęzycznego czytelnika zainteresowanego zagadnieniami z tego zakresu.

Różne drogi badawcze skutkują także widocznymi rozbieżnościami terminologicznymi oraz koniecznością znalezienia terminów paralelnych, co nie w każdym przypadku jest możliwe. Trudne decyzje musiały zostać podjęte w przypadku pojęć: *genologia*, *genologia lingwistyczna*, *teoria genologiczna*, *współczesna teoria genologiczna*, *współczesna refleksja genologiczna*, które w języku przekładu otrzymały brzmienie: *Textsortenforschung* bądź *Textsorten- und Textgattungsforschung*, *Textsortenlinguistik*, *Textsortentheorie*, *moderne Textgattungs- und Textsortentheorie*, *Überlegungen zur modernen Textsorten- und Textgattungsforschung*. W terminologii zastosowanej w języku docelowym zwraca uwagę dwuczłonowość terminów paralelnych użytych w języku niemieckim oraz zastosowanie pojęć *Textsorten- und Textgattungsforschung* bądź tylko *Textsortenforschung* albo *Textsortenlinguistik* jako ekwiwalentów terminu *genologia*. W pierwszym przypadku mamy do czynienia z dywergencjami związanymi z nieco innym obszarem badań interesujących nas dziedzin, gdyż w badaniach germanistycznych obejmuje ona, jak już wspomniano, prawie wyłącznie teksty użytkowe, natomiast w genologii polonistycznej uwzględniane są na równi teksty użytkowe i teksty literackie. Druga propozycja, dotycząca użycia terminów *Textsortenlinguistik* bądź *Textsortenforschung* jako ekwiwalentów pojęcia *genologia*, ma ścisły związek z kontekstem, w jakim pojawia się ten termin, a mianowicie raz w rozumieniu genologii lingwistycznej, a innym razem w kontekście ogółu badań nad rodzajami tekstu. W wielu przypadkach wobec braku ekwiwalencji pojęciowo-terminologicznej konieczne stało się umieszczenie odpowiednich przypisów objaśniających. Aby wyjaśnić podstawowe różnice w badaniach polonistycznych i germanistycznych oraz uniknąć nadmiernej ilości przypisów, tłumaczki zdecydowały się na umieszczenie we wstępie do wydania niemieckiego *Uwag do przekładu*. W przypisach zawarte zostały także informacje o trudnościach tłumaczeniowych, o przyjętych rozwiązaniach terminologicznych oraz innych, uwagi na temat cytatów, koniecznych redukcji lub rozszerzeń dokonanych w tłumaczeniu wobec tekstu wyjściowego.

Dążenie do precyzji terminologicznej właściwej tradycji niemieckiej, z reguły wykluczającej stosowanie synonimii terminologicznej, stało się powodem kolejnych trudności w przekładzie, gdyż terminy użyte w monografii synonimicznie trudno było przenieść na grunt przekładu, zachowując bogactwo styli-

styczne tekstu wyjściowego. Nie sposób było bowiem oddać w języku niemieckim szerokiej palety nazewnictwa terminów stosowanych przez autorkę, czego przykładem może być chociażby sam termin *gatunek*, mający w literaturze przedmiotu dwadzieścia bez mała określeń synonimicznych, podczas gdy jego niemiecki ekwiwalent to tylko jedno określenie terminologiczne *Textsorte* („rodzaj tekstu”). Warto zauważyć ponadto, iż w stylu indywidualnym autorki, podobnie jak u innych badaczy polonistycznych, zaznacza się duże bogactwo i zróżnicowanie językowe. W związku z tym pojawił się dylemat, czy starać się zachować charakterystyczny bogaty stylistycznie język autorki, czy może jednak należy skupić się na odbiorcy oraz jego oczekiwaniach i możliwościach recepcyjnych. Również w tym wypadku konieczna była konsultacja zespołu z autorką. Najbardziej celowe wydało się tu zastosowanie stylu naukowego języka docelowego charakteryzującego się przewagą użycia konstrukcji w stronie biernej, licznych nominalizacji, łańcuchów atrybutywnych, konstrukcji bezokolicznikowych oraz przyjęcie konwencji nazewnictwa języka przekładu, ułatwiających recepcję tekstu jego odbiorcy.

Zasadniczo każdy tekst naukowy odwołuje się do wypowiedzi innych badaczy, co wiąże się z cytowaniem fragmentów zaczerpniętych z ich publikacji. O ile cytaty pochodzące z opracowań polskich nie sprawiają większych trudności przekładowych, gdyż są to teksty dotychczas niepublikowane w języku niemieckim i mogą być tłumaczone na niemiecki bezpośrednio z oryginału, o tyle już odniesienia do prac powstałych w innych językach są kwestią o wiele bardziej złożoną. W tradycji germanistycznej większość cytatów zaczerpniętych z opracowań anglojęzycznych lub francuskojęzycznych przytaczana jest w języku oryginału. W polonistycznych praktykach piśmienniczych taki sposób cytowania jest raczej rzadko spotykany.

Autorka monografii wielokrotnie powołuje się na Michaiła Bachtina, cytując fragmenty z przetłumaczonej na język polski antologii jego tekstów. Jednak wiele przytoczonych fragmentów nie zostało dotychczas przetłumaczonych na język niemiecki ani (na ile to wiadomo autorkom tłumaczenia) na język angielski, zapewne dlatego, iż Bachtin to dla badaczy niemieckiego obszaru językowego głównie autor badań dotyczących odniesień intertekstualnych, a nie twórcą koncepcji gatunków mowy. W związku z tym nieodzowne staje się sięgnięcie po tekst oryginału i przekład fragmentów tekstów Bachtina z języka rosyjskiego na język niemiecki. W pozostałych przypadkach uzasadniony wydaje się następujący sposób postępowania z cytatami:

– jeśli tekst oryginalny powstał w języku angielskim lub niemieckim, wykorzystany zostanie tekst pierwotny;

– jeśli tekst oryginału powstał w innym języku niż powyżej podane i istnieje już jego tłumaczenie na język niemiecki, wykorzystany zostanie ten właśnie tekst; jeśli jednak z uzasadnionych względów istniejące tłumaczenie nie będzie zgodne z zasadami przyjętymi podczas tłumaczenia, zaproponowane zostanie tłumaczenie własne wraz z odpowiednim przypisem do tekstu;

– w przypadku cytatów z prac polskich nietłumaczonych na język niemiecki dokonany zostanie przekład własny zamieszczony w tekście głównym wraz z odpowiednią informacją w przypisie.

Szczególną ostrożność należy także zachować w odniesieniu do terminów i sformułowań, co do których istnieje przypuszczenie, iż funkcjonują już one w przestrzeni germanistycznej i mają tam swoje dobrze zadomowione ekwiwalenty. Do zachowania spójności terminologicznej konieczne jest więc przestudiowanie tekstów paralelnych w celu wyłonienia owych pojęć.

4. Podsumowanie

Wobec przedstawionych wyżej trudności, z którymi nieustannie musi się zmagać tłumacz monografii naukowej, pojawia się pytanie o sens translacji dokonań badaczy poszczególnych krajów i kręgów kulturowych w czasach postępującej internacjonalizacji badań naukowych z jednej strony, a z drugiej w sytuacji opozycji pomiędzy ponadnarodowym charakterem wiedzy i społeczności naukowej a użyciem języków narodowych (por. Gajda 2001: 198). Potrzeba przybliżenia dorobku językoznawstwa polonistycznego odbiorcom z kręgu niemieckojęzycznego wydaje się jednak bezsporna, a tłumaczenia służą właśnie procesowi internacjonalizacji badań naukowych. Brak dostępu do osiągnięć polskich badaczy, wynikający ze zbyt małej ilości publikacji w językach obcych, może bowiem prowadzić do pewnego wykluczenia tegoż dorobku ze światowego lub choćby tylko europejskiego dyskursu naukowego. A przecież mimo wielu odmiennych stanowisk i odrębnych dróg, mimo różnic w podejściu do problemów tekstu, zarówno poloniści, jak i badacze anglosaskiego czy niemieckiego obszaru językowego mogliby nawzajem się inspirować i dzielić koncepcjami i wynikami powstałymi w poszczególnych krajach. Spojrzenie na ten sam problem przez inny pryzmat, z innej, być może nieznannej dotąd perspektywy badawczej, może zawocować nowymi odkrywczymi teoriami, gdyż zarówno poloniści, jak i na-

ukowcy innych krajów mają sobie wiele do zaofierowania w zakresie myśli lingwistycznej. Stąd tak ważne wydają się postulaty Dobrzyńskiej i Heinemanna dotyczące konieczności stworzenia warunków do przenikania idei w kontaktach międzynarodowych zasygnalizowane w dyskusji na temat lingwistyki tekstu w Polsce i w Niemczech²⁰. Dobrzyńska podkreśla w niej, iż niezmiernie „trudne jest wniknięcie w świat konstruktów pojęciowych innojęzycznego kręgu naukowego”, jak również, iż „często próby przyswojenia pojęć łączą się z zamącaniem znaczeń terminów i zbędnym rozmnożeniem ich repertuaru w środowisku własnym. Wystarczy pomyśleć, jakie problemy sprawiają w naszym polskim środowisku pojęcia i terminy, takie jak spójność czy dyskurs, albo ile jest w użyciu nazw naszej dyscypliny”.

Aby przekład rzeczywiście miał szansę tworzenia pomostu zbliżającego doświadczenia językoznawstwa germanistycznego i polonistycznego, niezbędna jest, jak to wyżej zaprezentowano, głębsza refleksja translatorska uwzględniająca specyfikę i osobliwości obu obszarów badawczych. Uwzględnienie wymienionych założeń podczas realizacji omawianego projektu tłumaczeniowego oraz wypracowanie odpowiedniej strategii podczas pracy nad nim jest tym bardziej ważne, że prace reprezentujące genologię polonistyczną nie były dotąd tłumaczone na język niemiecki, co nierzadko wymaga podejmowania trudnych, a nawet kontrowersyjnych decyzji, i to nie tylko w kwestiach terminologicznych.

Literatura

- Adamzik K., 2001, *Die Zukunft von Text(sorten)linguistik. Textsortennetze, Textsortenfelder, Textsorten in Verbund. – Zur Kulturspezifität von Textsorten*, Hrsg. U. Fix, S. Habscheid, J. Klein, Tübingen.
- Antos G., Tietz, H., 1997, *Einleitung: Quo vadis, Textlinguistik? – Die Zukunft der Textlinguistik. Traditionen – Transformationen – Trends*, Hrsg. G. Antos, H. Tietz, Tübingen.
- Bilut-Homplewicz Z., 2009, *Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech – próba bilansu. – Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy*, red. Z. Bilut-Homplewicz, W. Czachur, M. Smykała, Wrocław.
- Bilut-Homplewicz Z., 2010, *Tautonomia terminologiczna? Kilka uwag o użyciu terminów „Diskurs” i „dyskurs” w językoznawstwie niemieckim i polskim*, „Słowo. Studia Językoznawcze”, 1, s. 21–33.

²⁰ <http://www.tdk.univ.rzeszow.pl/?p=357> (z dnia 31.12.2013).

- Bilut-Homplewicz Z., 2013, *Prinzip Perspektivierung. Germanistische und polonistische Textlinguistik. – Entwicklungen, Probleme, Desiderata*, Teil I: *Germanistische Textlinguistik*, Frankfurt/Main.
- Bilut-Homplewicz Z., Czachur W., Smykała M. (red.), 2009a, *Lingwistyka tekstu w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy. (Antologia tłumaczeń)*, Wrocław.
- Bilut-Homplewicz Z., Czachur W., Smykała M. (red.), 2009b, *Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy*, Wrocław.
- Bilut-Homplewicz Z., Czachur W., Miller D., Szwed I. (red.), *Tekst i dyskurs / Text und Diskurs*, nr 6: *Medienanalyse als Text- und Diskursanalyse* (w druku), Warszawa.
- Biniewicz J., 2003, *Kształtowanie się polskiego języka nauk matematyczno-przyrodniczych*, Opole.
- Bogolebska B., Worsowicz M., 2010, *Styl – dyskurs – media*, Łódź.
- Boniecka B., 1999, *Lingwistyka tekstu. Teoria i praktyka*, Lublin.
- Brandt M. i in., 1983, *Der Einfluß der kommunikativen Strategie auf die Textstruktur – dargestellt am Beispiel des Geschäftsbriefes. – Sprache und Pragmatik. Lunder Symposium 1982*, Hrsg. I. Rosengren, Stockholm.
- Brinker K., 1992, *Linguistische Textanalyse*, Berlin.
- Dobrzyńska T., Heinemann W., Wawrzyniak Z., 2009, *Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech – geneza, stan i perspektywy. Rozmowa z prof. Teresą Dobrzyńską, prof. Wolfgangiem Heinemannem i prof. Zdzisławem Wawrzyniakiem. – Lingwistyka tekstu w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy. (Antologia tłumaczeń)*, red. Z. Bilut-Homplewicz, W. Czachur, M. Smykała, Wrocław.
- Dobrzyńska T., 2009, *Pojęcie tekstu. Tekst – całościowy komunikat. – Lingwistyka tekstu w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy. (Antologia tłumaczeń)*, red. Z. Bilut-Homplewicz, W. Czachur, M. Smykała, Wrocław.
- Duszek A., 1998, *Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa*, Warszawa.
- Furman W., Kaliszewski A., Wolny-Zmorzyński K., 2000, *Gatunki dziennikarskie. Specyfika ich tworzenia i redagowania*, Rzeszów.
- Gajda S., 1982, *Podstawy badań stylistycznych nad językiem naukowym*, Wrocław.
- Gajda S., 2001, *Styl naukowy. – Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin.
- Göpferich S., 1995, *Textsorten in Naturwissenschaften und Technik*, Tübingen.
- Grzenia J., 2006, *Komunikacja językowa w Internecie*, Warszawa.
- Hanus A., 2012, *Czy „gatunek” to „rodzaj”?* *W gąszczu genologii polonistycznej i germanistycznej*, „Stylistyka”, XXI, s. 319–333.
- Harweg R., 1968, *Pronomina und Textkonstitution*, München.
- Heinemann M., Heinemann W., 2002, *Grundlagen der Textlinguistik. Interaktion – Text – Diskurs*, Tübingen.
- Heinemann W., 2000, *Textsorte – Textmuster – Texttyp. – Text und Gesprächslinguistik. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*, I. Halbband, Hrsg. K. Brinker, G. Antos, W. Heinemann, S.F. Sager, Berlin–New York.

- Heinemann W., 2009, *Rodzaj tekstu – wzorzec tekstu – typ tekstu. – Lingwistyka tekstu w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy. (Antologia tłumaczeń)*, red. Z. Bilut-Homplewicz, W. Czachur, M. Smykała, Wrocław.
- Heinemann W., Viehweger D., 1991, *Textlinguistik. Eine Einführung*, Tübingen.
- Kamińska-Szmaj I., 2001, *Język wiadomości prasowych przed rokiem 1989 i po roku 1989*, „Poradnik Językowy”, z. 1.
- Kita M., 1998, *Wywiad prasowy. Język – gatunek – interakcja*, Katowice.
- Koch W., Rosengren I., Schonebohm M., 1981, *Ein pragmatisch orientiertes Textanalyseprogramm. – Sprache und Pragmatik. Lunder Symposium 1980*, Hrsg. I. Rosengren, Lund.
- Kretzenbacher H.L., 1992, *Wissenschaftssprache*, Heidelberg.
- Labocha J., 2009, *Lingwistyka tekstu w Polsce. – Lingwistyka tekstu w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy. (Antologia tłumaczeń)*, red. Z. Bilut-Homplewicz, W. Czachur, M. Smykała, Wrocław.
- Lenk H.E.H., 2012, *Von der Illokutionsstruktur zum Handlungsweg. Methodologische Überlegungen zur Analyse der Handlungsstruktur von Zeitungskommentaren. – Persuasionsstile in Europa*, Hrsg. E.H.H. Lenk, M. Vesalainen, Hildesheim–Zürich–New York.
- Loewe I., 2008, *Polska genologia lingwistyczna. Rekonesans. – Tekst i dyskurs / Text und Diskurs*, red. W. Czachur, K. Zielińska, Warszawa.
- Loewe I., 2013, *Między determinacją a wyborem w dyskursie telewizyjnym, czyli od TVP Kultura do TVN Style*, „Stylistyka”, XXII, s. 251–266.
- Maciejewski M., 2009, *Gatunki hipertekstu w perspektywie tekstologicznej. Analiza na przykładzie internetowych prezentacji przedsiębiorstw*, Poznań.
- Makuchowska M., 1998, *Modlitwa jako gatunek języka religijnego*, Opole.
- Malinowska E., 2001, *Wypowiedzi administracyjne. Struktura i pragmatyka*, Opole.
- Malinowska E., 2012, *Konstytucja jako gatunek tekstu prawnego*, Opole.
- Malinowska E. (red.), 2004, *Język, prawo, społeczeństwo*, Opole.
- Mazur J., 1990, *Styl i tekst w aspekcie pragmatycznym*, „Socjolingwistyka”, 9.
- Mazur J., 2000, *Textlinguistik im slawischen Sprachraum. – Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*, 1. Halbband, Hrsg. K. Brinker, G. Antos, W. Heinemann, S.F. Sager, Berlin–New York.
- Motsch W., Viehweger D., 1981, *Sprachhandlung, Satz und Text. – Sprache und Pragmatik. Lunder Symposium 1980*, Hrsg. I. Rosengren, Malmö.
- Olszewska D., 2009, *Teksty naukowe jako przedmiot badań tekstologicznych. – Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech*, red. Z. Bilut-Homplewicz, W. Czachur, M. Smykała, Wrocław.
- Ostaszewska D., 2008, *Genologia lingwistyczna jako subdyscyplina współczesnego językoznawstwa. – Polska genologia lingwistyczna*, red. D. Ostaszewska, R. Cudak, Warszawa.

- Pätzold J., 1986, *Beschreibung und Erwerb von Handlungsmustern. Beispiel: Rezensionen wissenschaftlicher Publikationen*, Berlin.
- Pisarek W., 1988, *Retoryka dziennikarska*, Kraków.
- Pisarek W., 2002, *Nowa retoryka dziennikarska*, Kraków.
- Redder A., 2003, *Literarische Kommunikation. – Schriftliche und mündliche Kommunikation: Begriffe – Methoden – Analysen (Festschrift für K. Brinker zum 65. Geburtstag)*, Hrsg. J. Hagemann, S.F. Sager, Tübingen.
- Rejter A., 2000, *Kształtowanie się gatunku reportażu podróżniczego w perspektywie stylistycznej i pragmatycznej*, Katowice.
- Sandig B., 1986, *Stilistik der deutschen Sprache*, New York.
- Smykała M., 2009, *Kontrastywna lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech. – Lingwistyka tekstu w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy. (Antologia tłumaczeń)*, red. Z. Bilut-Homplewicz, W. Czachur, M. Smykała, Wrocław.
- Stede M., 2008, *Computerlinguistik und Textanalyse. – Textlinguistik. 15 Einführungen*, Hrsg. N. Janich, Tübingen.
- Storror A., 2008, *Hypertextlinguistik. – Textlinguistik. 15 Einführungen*, Hrsg. N. Janich, Tübingen.
- Szwed I., w druku, *Analiza struktur illokucyjnych w polskim i niemieckim liście handlowym jako metoda badawcza kontrastywnej lingwistyki tekstu?*, „Biuletyn PTJ”.
- Weinrich H., 1989, *Formen der Wissenschaftssprache*, „Jahrbuch 1988 der Akademie der Wissenschaften zu Berlin” (Berlin–New York), s. 119–158.
- Witosz B., 1997, *Opis w prozie narracyjnej na tle innych odmian deskrypcji*, Katowice.
- Witosz B., 2005, *Genologia lingwistyczna. Zarys problematyki*, Katowice.
- Witosz B., 2009, *Tekst a/i dyskurs w perspektywie polskiej tradycji badań nad tekstem. – Lingwistyka tekstu w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy. (Antologia tłumaczeń)*, red. Z. Bilut-Homplewicz, W. Czachur, M. Smykała, Wrocław.
- Witosz B., *Genologia lingwistyczna. Zarys problematyki*, Katowice (wersja przygotowana w 2013 r. do tłumaczenia na język niemiecki, aktualnie jest w trakcie tłumaczenia).
- Wojtak M., 1998, *Stylistyka a pragmatyka – stan i perspektywy w stylistyce polskiej*, „Stylistyka”, VIII, s. 369–377.
- Wojtak M., 1999, *Dyskurs asekuracyjny w dyskursie naukowym. – Dyskurs naukowy: tradycja i zmiana*, red. S. Gajda, Opole.
- Wojtak M., 2001, *Pragmatyczne aspekty analiz stylistycznych tekstów użytkowych. – Stylistyka a pragmatyka*, red. B. Witosz, Katowice, s. 38–47.
- Wojtak M., 2002a, *Wyznaczniki gatunkowe komentarza prasowego. – Tekst w mediach*, red. K. Michalewski, Łódź.
- Wojtak M., 2002b, *Indywidualna realizacja wzorca gatunkowego kazania*, „Stylistyka”, XI, s. 413–432.
- Wojtak M., 2004, *Gatunki prasowe*, Lublin.

Wyrwas K., 2002, *Skarga jako gatunek mowy*, Katowice.

Żmigrodzka B., 1997, *Testament jako gatunek tekstu*, Katowice.

Żydek-Bednarczuk U., 2001, *Typy, odmiany, klasy tekstów. – Stylistyka a pragmatyka*, red. B. Witosz, Katowice.

Żydek-Bednarczuk U., 2005, *Wprowadzenie do lingwistycznej analizy tekstu*, Kraków.

An academic text translation against the background of German and Polish linguistic research

Linguistic studies in various countries are often anchored in different traditions and based on different models of competence, which may result in discrepancies in approach to specific linguistic problems and concepts. Subsequently, attempts of academic exchange between the linguists coming from different countries are often hindered by terminological problems. In order to make the interchange of the ideas in international academic circles possible a dialogue is the first and an indispensable condition in which the role of a translator, as a link between different traditions and research models, seems crucial.

The inspiration for the present article was the ongoing work on the German translation of *Genologia lingwistyczna. Zarys problematyki (Linguistic genology. An outline)* by Bożena Witosz (publ. 2005). Translating of this monograph is being carried out under the NPRH (National Program for the Advancement of the Humanities) grant for the years 2012–2014. This translation is supposed to contribute to the above-mentioned dialogue between the linguists, and to promote the academic achievements of Polish linguistic genology among the German-speaking readers. Additionally, it is an inspiration for critical thought on discrepancies, but also common features in Polish and German textology, which make substantial impact on the translation of the foregoing monograph.

The article presents specific translation problems, e.g. questions of referring to divergent systems of knowledge and citing quotes embedded in those systems; using source texts connected to the Polish culture and literary traditions, dissimilarities in Polish and German academic style in linguistic papers or difficulties in rendering the author's individual style.

The article also highlights the importance of deep translator's reflection on the specificity and uniqueness of the two research areas, the more that it is difficult to find models of the translations of this kind, since to date any papers in the area of Polish linguistic genology have not been translated into German.

Keywords: *translation of scientific texts, translation of academic texts, linguistic genology, linguistic research in Polish-German contrastive perspective, textology.*

